

frankistiske – ikke at forveksle med det fascistisk-nazistiske) i Spanien, idet han kunne spille sine modstandere ud mod hinanden. Dette erfarede især gammel-falangisterne, der ønskede en venstre-radikal revolution gennemført, men som effektivt blev standset i 1937. og de iøvrigt indbyrdes meget uenige monarkister.

Ruhl behandler udførligt problemet om de spanske krigsvigtige råstoffer såvel i de spanske forhandlinger med tyskerne som med englænderne og amerikanerne. Bogen indeholder endvidere en meget nyttig og indsigtfuld forskningsoversigt og en udførlig omtale af arkivproblemerne.

Kay Lundgreen-Nielsen

Peter H. Merkl: Political Violence under the Swastika. 581 Early Nazis. New Jersey. Princeton University Press, 1975. xiv + 735 s. \$ 30.00.

Den voksende interesse for den historiske fascisme har også afstedkommet fornyet interesse for den fascistiske massebevægelse, dens sociale sammensætning og de samfundsmæssige problemer, den var udtryk for. Det har betydet en tilbagevenden til samtidige sociologiske undersøgelser af NSDAP f. eks. H. Jäger, H. Neisser. En sådan samtidig undersøgelse ligger også til grund for den foreliggende bog.

I 1934 indsamlede Theodor Abel, der dengang var professor i sociologi ved Columbia-universitetet, 683 autobiografiske vitae for medlemmer af NSDAP, der var trådt ind i partiet før magtovertagelsen i 1933. Denne indsamling skete i form af en konkurrence med en pris til »the best personal life history of an adherent of the Hitler movement« (s. 6) og det foregik med partiets hjælp. Dette materiale blev af Abel selv benyttet i bogen »Why Hitler came to Power«, 1938 (genoptrykt 1965 under titlen »The Nazi Movement«).

Dette materiale, der omfatter knapt 0,04 % af NSDAP's medlemstal ved magtovertagelsen, har den amerikanske politolog Peter H. Merkl nu underkastet en ny og mere omfattende undersøgelse med henblik på at finde ud af, hvilke bevæggrunde der lå bag disse (og vel også andre) menneskers tilslutning til NSDAP. Det bliver derfor først og fremmest deres selvforståelse, der bliver lagt til grund for undersøgelsen, hvilket ikke er uproblematisk, da materialet som sagt er gået igennem partiet. Den nye udnyttelse af det empiriske materiale er resulteret i en episk meget bredt anlagt og omfattende afhandling, hvor Merkl viser, at det først og fremmest var mere politiserede og militaristisk-voldeligt orienterede motiver, der spillede en rolle i forbindelse med de 581 personers tilslutning. Interessant, men ikke overraskende er det derved, at antimarxismen angives som et mere afgørende og dominerende motiv end f. eks. antisemitismen. I tilslutning hertil gives der i bogen en gennemgang af andre motiver, der spillede en rolle som f. eks. krigen, revolutionen.

Jeg synes dog, at der er en masse problemer forbundet med denne analyse, navnlig hvis der skal generaliseres fra den hvad angår NSDAP's medlemsskare som sådan. Jeg mener også at Merkl's sigte er ret problematisk; det beskrives som følger: »If we can understand one person, or a number of persons in their individual motivations, the arbitrary and drastic course of history becomes intelligible and a repetition of it, perhaps, avoidable. Initiis obsta, wrote the ancients, but also nihil humanum me alienum. There is a little of the Nazi in us all. Seen in their historical context, the lives of these early Nazis were commonplace and understandable indeed« (s. 5-6). Ved at lægge hovedvægten på de analyserede personers motiver og dermed deres selvforståelse kommer Merkl til at se bort fra andre væsentlige faktorer som f. eks. at det først og fremmest var ganske bestemte samfundsgrupper, der sluttede sig til NSDAP; dermed udelades også den

dimension, at det var politisk-ideologiske og økonomiske faktorer, der betingede, at det først og fremmest var middelstanden der tilsluttede sig NSDAP. Merkl har heller ikke inddraget W. Reichs grundlæggende studie om fascismens massepsykologi lige som teorier, der ser opbakningen bag NSDAP som udtryk for en småborgerlig revolte afvises. Dermed fremstår begrænsningerne ved Merkl's empiristiske fremgangsmåde ganske klart.

Karl Christian Lammers

Helge Klint: Efterretningstjenesten og hærens illegale transporttjeneste 1940-45. Antikvariat Richard Levin Co. Aps., København 1977. 182 s.

Oberstløjtnant Helge Klint var fra den 29.8.43 tilknyttet den illegale, såkaldte »lille generalstab«, under kaptajn Hjalp, hvis omstridte dispositioner han efter krigen har forsvaret i både skrift og tale (se f. eks. *Historisk Tidsskrift* 12. r. IV, s. 184-189 og *Militært Tidsskrift* 1974, s. 283-288). I årene 1963-70 var Klint leder af Hærestabens militærhistoriske arbejder samtidig med at han underviste i krigshistorie ved Københavns Universitet. Når det gælder forholdene i 1940'erne er Klint således både historiker og aktør.

Det var Jørgen Hæstrup der gennem *Hemmelig Alliance* i 1960 rejste offentlighedens tvivl om hærledelsens loyalitet overfor modstandsbevægelsen, hvilket førte til den såkaldte Hjalp-sag, med injuriersøgsmål og hærchefens tilbagetræden. Drivkraften i Klints nyeste arbejde er da også ønsket om at rehabilitere »den lille generalstab«, og han forholder sig af samme årsag kritisk til Hæstrup - hvad der nu ikke forhindrer ham i at trække på *Hemmelig Alliance* for alle væsentligere spørgsmål hæren og modstandsbevægelsen imellem.

Efterretningstjenesten 1940-45 og hærens illegale transporttjeneste 1943-45 udgør to selvstændige, usynkrone stykker, med flere gentagelser og overlapninger, bundet sammen af kaptajn Schiødt Eriksens person og i mere beskedent omfang af Klints egne beretninger. Med den tyske aktion den 29.8.43 gik efterretningsofficererne under jorden eller flygtede til Sverige, og ledelsen blev overdraget Svend Truelsen. Klint bruger meget krudt på at vise at Hæstrup overvurderer Truelsens indsats på de »professionelle«, herunder især Schiødt Eriksens, bekostning, og at kritikken imod den nye efterretningsschef gik på det rent faglige. Det kan være rigtigt at Hæstrup udfra sin *modstandssynsvinkel* har fokuseret vel ensidigt på *modstandsmanden* Truelsen, og ingen kan vist heller være uenig med Klint i at Truelsen ikke er nogen god kilde når det gælder om at vurdere egen fortræffelighed. Men det kan nok diskuteres om Klints sandhedsvidner, de professionelle e-officerers efterkrigsrapporter, vejer et hak tungere! Om det dramatiske møde på kriminalkommissær Odmars kontor i november 1943, hvor Schiødt Eriksen beordrede Truelsen til at ophøre med at spionere til fordel for englænderne og rette e-tjenesten imod frihedsbevægelsen i stedet, har Klint kun uklart at sige - selvom han var deltager. Men tendensen er en tydelig afpolitisering af hændelsen - her som iøvrigt når det gælder spørgsmål der hæver sig over beskrivelsen af det rent tekniske. Hovedvægten ligger nemlig på fremstillingen af organisationshistorien, væsentligst baseret på *Hemmelig Alliance* og *Ebbe Muncks erindringer*, og for provinstjenesten på de ansvarlige e-officerers efterkrigsrapporter, een for hver landsdel, der trofast skrives af, side for side, uden nogen som helst konfrontation med andet materiale. Nogen funktionsanalyse er der ikke tale om, ej heller om nogen vurdering af e-tjenestens betydning i en større sammenhæng. Trommers alvorlige kritik af det jyske efterretningsarbejde i disputatsen *Jernbanesabotagen i Danmark under den anden verdenskrig* (1971) lades helt upåagtet, ligesom Klint i det hele synes at have overset at der er udkommet videnskabelig litteratur om emnet